

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม จากการลงทุนตำบลสุขภาพะ

ศิวาพร ฟองทอง, วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

บทคัดย่อ

โครงการพัฒนาสุขภาพะเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ โดยสำนักสนับสนุนสุขภาพะชุมชน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เน้นการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชน เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชนจิตอาสา เกี่ยวกับการจัดการขยะ และการออกกำลังกาย เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ นอกจากมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงินแล้ว จำเป็นต้องพิจารณาผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคมที่เป็นผลมาจากโครงการร่วมด้วยการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถวัดผลของโครงการ โดยใช้ตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและแปลงให้เป็นมูลค่าที่มีหน่วยวัดเดียวกับเงินตรา แม้ในกรณีที่ไม่มียุทธศาสตร์ก็สามารถใช้ตัวแทนทางการเงินสะท้อนมูลค่าทางการเงินของผลลัพธ์เหล่านั้นได้ ก่อให้เกิดความชัดเจนในการวิเคราะห์คุณค่าของโครงการที่มีต่อสังคมโดยรวม และสามารถนำมาใช้ในการติดตามโครงการที่ได้รับประมาณสนับสนุนในพื้นที่ การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมใน 6 พื้นที่ตำบลสุขภาพะ ได้แก่ (1) เทศบาลตำบลบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น (2) เทศบาลตำบลกลางหมื่น จังหวัดกาฬสินธุ์ (3) องค์การบริหารตำบลชุมพล จังหวัดนครนายก (4) องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง จังหวัดนครราชสีมา (5) องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมนิมิต จังหวัดนครสวรรค์ และ (6) องค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์ชัย จังหวัดน่าน พบว่า ทั้ง 6 พื้นที่มีค่า SROI ระหว่าง 1.57-7.53 แสดงว่า เงินทุกๆ 1 บาท ที่ลงทุนไปนั้นให้ผลตอบแทนทางสังคม 1.57-7.53 บาท หรือกล่าวได้ว่าโครงการพัฒนาสุขภาพะเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ในพื้นที่ 6 ตำบลสุขภาพะ มีความคุ้มค่าต่อการลงทุน

คำสำคัญ: ผลตอบแทนทางสังคม; ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง; ตัวชี้วัด; ตัวแทนทางการเงิน

Assessment of Social Return on Investment for Healthy Community

Siwaporn Fongthong, Worawan Chandoevith
Faculty of Economics, Khon Kaen University, Khon Kaen Province, Thailand

Abstract

Office of Community Health Support and the Local Administrative Organization had initiated a healthy community development in the livable community network project aiming to create beneficial

activities for the community's people. The activities included a school for seniors, a youth volunteer group on waste management, and physical exercise. Such activities had resulted in changes in the life quality of those involved in various dimensions, including economic, social, health, and environmental. Assessing the value of the project needs to consider the monetary value and other benefits in society that result from projects. The social return on investment (SROI) analysis is a tool for the project evaluation that measures the value of the benefits relative to the costs of achieving those benefits. SROI analysis demonstrates clarity of the value of projects to society as a whole. Even if there is no market value for the outcomes, a monetary representation can be utilized to depict their monetary value. It generates a clear assessment of the project's overall value to society. It can be used to keep track of funded projects in the area. The researchers analyzed six areas of healthy communities as follow (1) Ban Haed Subdistrict Municipality in Khon Kaen Province, (2) Klang Muang Subdistrict Municipality in Kalasin Province, (3) Chumphon Subdistrict Administrative Organization in Nakhon Nayok Province, (4) Waeng Subdistrict Administrative Organization in Narathiwat Province, (5) Phrom Nimit Subdistrict Administrative Organization in Nakhon Sawan Province, and (6) Chedi Chai Subdistrict Administrative Organization in Nan Province. The results revealed that the SROI values in all six areas were at 1.57–7.53. The findings illustrated that every 1 baht invested had a social return of 1.57–7.53 baht, emphasizing that the healthy community development in the livable community network project in the six healthy communities was worth investment.

Keywords: social return on investment; Theory of Change; indicators; financial proxy

บทนำ

แนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีการพัฒนาแบบองค์รวมให้ความสำคัญกับการบูรณาการ กระบวนการพัฒนาต่างๆ ด้านเข้าไว้ด้วยกัน โดยยึดคนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้เป็นการพัฒนาที่มีความ สมดุลและยั่งยืน และยังให้ความสำคัญกับการกระจาย อำนาจโดยท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบายการทำงานเพื่อ แก้ไขปัญหาตามบริบทของพื้นที่ ทำให้การแก้ไขปัญหาเชิง พื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และที่สำคัญคือการ เปิดโอกาสและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการนำทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม รวมถึงทุนทางวัฒนธรรมเข้ามาใช้ในการวาง แนวทางการพัฒนาของชุมชน ให้สอดคล้องกับบริบทและ ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ จะเห็นได้ว่าการพัฒนา คุณภาพชีวิตของประชาชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ

ชุมชน และการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือด้านต่างๆ นับเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ที่ผ่านมามีความพยายามในการผลักดันให้เกิดการ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง บางพื้นที่ประสบความสำเร็จ สามารถพึ่งตัวเองและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของ คนในชุมชนให้ดีขึ้น ในขณะที่บางแห่งยังคงต้องพึ่งพา ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการหนุน เสริมกระบวนการพัฒนา โดยเน้นแนวทางการเสริมศักยภาพ ให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเอง สร้างกระบวนการ เรียนรู้ แก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการมี นโยบายสาธารณะระดับชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสำนักสนับสนุนสุขภาพะ ชุมชน (สำนัก 3) จึงได้ผลักดันโครงการพัฒนาสุขภาพะ เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่หรือตำบลสุขภาพะ ผ่านการดำเนินงาน 3 โครงการย่อย ได้แก่ โครงการที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการการเรียนรู้ของพื้นที่

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยการเสริมศักยภาพของพื้นที่ให้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็น “ศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการสุขภาวะชุมชน” โครงการที่ 2 การสนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดการตนเองและการจัดการเครือข่ายโดยใช้ประโยชน์จากข้อมูลวิจัยชุมชนด้วยวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน⁽¹⁾ (rapid ethnographic community assessment process: RECAP) และข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลโดยการสำรวจ⁽²⁾ (Thailand community network appraisal program: TCNAP) มากำหนดประเด็นในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่และเครือข่าย รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมการจัดการพื้นที่แหล่งเรียนรู้ ยกตัวอย่างเช่น จากการสำรวจด้านสุขภาพ พบว่า ผู้ป่วยบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้อย่างตรงเวลาและต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากความไม่สะดวกในการเดินทาง ไม่มีรถ และผู้ดูแลจำเป็นต้องไปทำงาน ไม่สามารถพาผู้ป่วยไปพบแพทย์ได้ตามเวลาที่นัดหมายจึงนำรถกู้ชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาให้บริการพาผู้ป่วยกลุ่มด้อยโอกาส ทำให้สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้มากขึ้น หรือการพบพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ที่มีความเครียด ไม่ได้ทำงาน ไม่ได้ออกกำลังกายจึงจัดให้มีกิจกรรมออกกำลังกายในโรงเรียนผู้สูงอายุ การได้พบปะพูดคุยกันภายในกลุ่มผู้สูงอายุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้น เป็นต้น

โครงการที่ 3 เป็นการพัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเครือข่าย มุ่งเน้นให้แม่ข่ายและเครือข่าย (ลูกข่าย) มีการทำงานร่วมกันในปี 2562 มีตำบลสุขภาวะรวม 248 แห่งกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เป้าหมายหลักของการดำเนินงาน คือ การสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ซึ่งส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง

หากพิจารณาถึงความคุ้มค่าของโครงการตำบลสุขภาวะมีความแตกต่างจากการทำธุรกิจทั่วไปที่เงินลงทุนและผลตอบแทนเป็นตัวเงินที่ชัดเจน สำหรับการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของตำบลสุขภาวะในแง่ของต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงานสามารถใช้ข้อมูลในส่วนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จำแนกตามแผนงานและกิจกรรม

แต่เมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจะพบว่ามีความซับซ้อนกว่ามาก เพราะประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการต่างๆ นั้นมีทั้งส่วนที่เป็นเป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน หรือกล่าวได้ว่าเกิดประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม หรือคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับตัวบุคคล ระดับชุมชน และรวมถึงประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพิจารณาถึงความคุ้มค่าของโครงการจึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงินเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณารวมถึงผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคม ซึ่งรวมถึงสุขภาพ การทำงาน ร่วมกันของคนในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลมาจากโครงการด้วย

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมมีเครื่องมือที่หลากหลาย โดยเครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (cost-benefit analysis: CBA) โดยสะท้อนต้นทุนและผลลัพธ์ที่เกิดจากการลงทุนออกมาในรูปของตัวเงิน โครงการที่มีผลประโยชน์มากกว่าต้นทุนนับเป็นโครงการที่คุ้มค่าในการลงทุน สำหรับการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (social return on investment: SROI) เป็นเครื่องมือที่พัฒนาจากการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ แต่เน้นวิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการแปลงผลลัพธ์ทางสังคมให้อยู่ในรูปของมูลค่าทางการเงิน ดังนั้นการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมในการประเมินมีความสำคัญอย่างมาก⁽³⁾ เนื่องจากเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงปัจจัยนำเข้าไปสู่ผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากโครงการได้ดีที่สุดการศึกษาที่ผ่านมามีการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิเช่น ด้านเศรษฐกิจชุมชน⁽⁴⁾ ด้านเด็กและเยาวชน ด้านผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ และผู้สูงอายุ⁽⁵⁾ ด้านสุขภาพของคนในชุมชน⁽⁶⁾ รวมถึงด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน⁽⁷⁾ โครงการที่กล่าวมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก เช่น คนในชุมชนมีสุขภาพกายและใจดีขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสุขใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น มีความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมากขึ้น และสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น เป็นต้น

การศึกษาค้างนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผล

ตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (social return on investment: SROI) ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการพัฒนาสุขภาวะเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ โดยการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมสามารถวัดผลของโครงการที่มีคุณค่าต่อสังคม โดยแปลงผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่สังคมในด้านต่างๆ ให้เป็นมูลค่าที่มีหน่วยวัดเดียวกับเงินตรา ซึ่งจะสามารถก่อให้เกิดความชัดเจนในการวิเคราะห์คุณค่าของโครงการที่มีต่อสังคมโดยรวม และสามารถประเมินได้ว่าทรัพยากรที่ลงทุนในโครงการแต่ละบาทนั้น สังคมได้รับผลตอบแทนมากน้อยเพียงใด

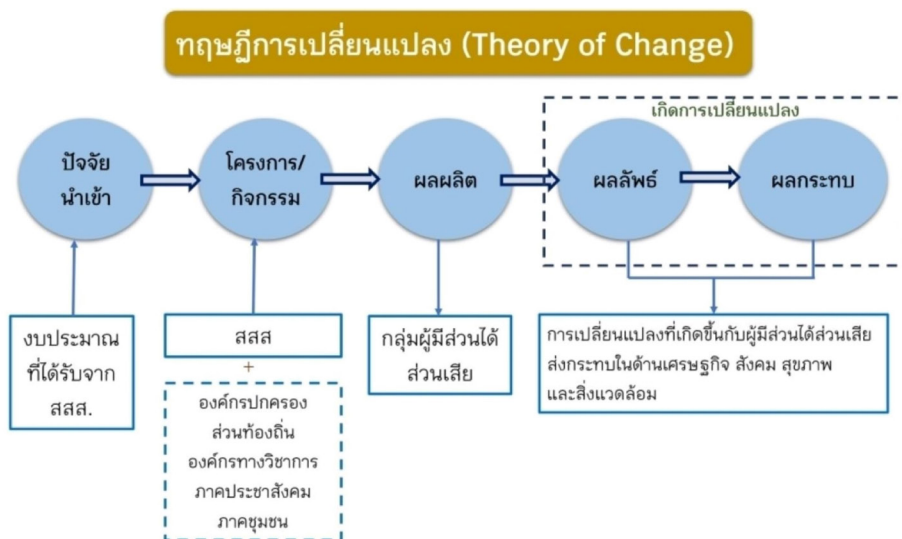
วิธีการศึกษา

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการพัฒนาสุขภาวะเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ในครั้งนี้ ครอบคลุมพื้นที่การศึกษา 6 พื้นที่ของตำบลสุขภาวะ ซึ่งกระจายไปทุกภาคของประเทศ ประกอบด้วย ภาคเหนือ ได้แก่ อบต.เจดีย์ชัย อ.ป่า จ.น่าน และ อบต.พรหมนิมิต อ.ตาคี จ.นครสวรรค์ ภาคอีสาน ได้แก่ กต.บ้านแฮด อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น และ ทต.กลางหมื่น อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ ภาคกลาง ได้แก่ อบต.ชุมพล อ.องครักษ์ จ.นครนายก และภาคใต้ ได้แก่ อบต.แว้ง อ.แว้ง จ.นราธิวาส

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งจะสามารถอธิบายได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมต่างๆ

ที่วิเคราะห์นั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร⁽³⁾ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากกิจกรรมในการดำเนินงานของตำบลสุขภาวะ ใช้การจัดทำห่วงโซ่ผลลัพธ์ในการนำเสนอความเชื่อมโยงของการเปลี่ยนแปลงดังภาพที่ 1 โดยปัจจัยนำเข้า หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร สถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่มาจากการสนับสนุนของหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดำเนินงานตำบลสุขภาวะ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การเก็บข้อมูล การอบรม การจัดทำหลักสูตร และการเผยแพร่ผลงาน ผลผลิต หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินกิจกรรมที่สามารถวัดได้ เช่น จำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรม สำหรับผลลัพธ์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันเป็นผลมาจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยอาจเกิดขึ้นหลังจากมีโครงการ 1-5 ปี เช่น การเข้าร่วมออกกำลังกาย ทำให้สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมจัดการขยะทำให้คนในชุมชนมีรู้สึกว่าคุณสมบัติปลอดภัย มีความสุขมากขึ้น มีความสามัคคีกันมากขึ้น เป็นต้น และผลกระทบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลง (5 ปีขึ้นไป) ที่เป็นผลในระยะยาว อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร เช่น คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ชุมชนมีความพร้อมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ เป็นต้น ทั้งนี้ในการประเมิน SROI จะต้อง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

ผ่านกระบวนการ stakeholder meeting เพื่อระบุผลลัพธ์สำคัญที่เกิดจากกิจกรรม และประเมินมูลค่าผลลัพธ์ต่างๆ ให้เป็นมูลค่าทางการเงิน

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมในครั้ง นี้ ใช้กรอบการวิเคราะห์ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย⁽⁵⁾ ซึ่งได้นำเสนอขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. การกำหนดขอบเขตและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการกำหนดว่าใครคือผู้ได้รับผลจากกิจกรรมของโครงการ โดยการพิจารณาจากเอกสารและการสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่โครงการ ซึ่งกรอบของการวิเคราะห์ ประกอบด้วย โครงการ กิจกรรม หรือนวัตกรรมที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นศูนย์จัดการเครือข่ายดำเนินการภายใต้ประเด็นเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ทั้งนี้การศึกษาครั้งนี้ กำหนดระยะเวลาในการประเมิน 5 ปีนับแต่เริ่มโครงการ
2. การสร้างแผนที่ผลลัพธ์จากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เป็นการระบุมุมมองเชื่อมโยงของปัจจัยนำเข้า ผลผลิต และผลลัพธ์ของแต่ละกิจกรรมผ่านการทำห่วงโซ่ผลลัพธ์ โดยใช้ข้อมูลจากการจัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ จำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ซึ่งวัดจากตัวชี้วัด (indicator) เพื่อคำนวณ outcome incidence หรือขนาดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์มีทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ เช่น จำนวนคนที่สามารถเลิกบุหรี่หลังจากเข้าร่วมกิจกรรม จำนวนชั่วโมงของการออกกำลังกายที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น รวมถึงการกำหนดมูลค่าทางการเงิน (financial proxy) ของแต่ละผลลัพธ์ ซึ่งผลลัพธ์ทางสังคมส่วนใหญ่ไม่มีมูลค่าตลาด จึงจำเป็นต้องหาตัวแทนทางการเงินที่เหมาะสมมาใช้ในการคำนวณมูลค่าของผลลัพธ์ ยกตัวอย่างเช่น กรณีของ อสม. มีความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือคน สุขภาพดีขึ้น สามารถกำหนดมูลค่าทางการเงินได้จากมูลค่าความพึงพอใจในชีวิตที่เกิดจากการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนเท่ากับ ร้อยละ 40 ของรายได้⁽⁸⁾ หรือ

เท่ากับ 42,237 บาทต่อคนต่อปี

4. การกำหนดและรวบรวมข้อมูลผลกระทบของโครงการ กำหนดสัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดจากกิจกรรมของโครงการ ไม่นับรวมผลที่เกิดขึ้นเองอยู่แล้วแม้ไม่มีกิจกรรม (deadweight) แต่พิจารณาสัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ (attribution) รวมถึงอัตราการลดลงของผลประโยชน์ของโครงการ (benefit period และ drop off) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม เช่น ชุมชนมีการรณรงค์การรักษาความสะอาด เริ่มให้ความสำคัญกับการคัดแยกขยะ และคนในชุมชนรู้จักหลัก 5 ส. แล้วนำมาปฏิบัติอยู่แล้ว แม้จะไม่มีโครงการตำบลสุขภาวะ ชยะในชุมชนก็จะลดลงประมาณ ร้อยละ 31 (deadweight) เป็นต้น
5. การคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ทั้งนี้การประเมินโครงการระยะเวลา 5 ปี จำเป็นต้องมีการปรับมูลค่าเงินในอนาคตให้อยู่ในรูปของมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (net present value: NPV) หรือปรับให้เป็นฐานเดียวกันด้วยอัตราคิดลด (discount rate) ก่อนจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ซึ่งในการศึกษาที่กำหนดอัตราคิดลดเท่ากับร้อยละ 3 โดยใช้ปีแรกที่ทำการประเมินเป็นปีฐาน

$$SROI = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของผลประโยชน์ทั้งหมด}}{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของการลงทุนทั้งหมด}}$$

ในการพิจารณาผลประโยชน์จากโครงการจำเป็นต้องหักลบผลที่เกิดขึ้นอยู่แล้วแม้ไม่มีโครงการ (deadweight) ออกก่อน จากนั้นนำมาคูณกับสัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ (attribution) ในกรณีที่มีการลดลงของผลประโยชน์ (drop off) จำเป็นต้องหักลบผลประโยชน์ส่วนนั้นออกไป จึงจะได้มูลค่าผลลัพธ์เบื้องต้น ก่อนที่จะนำไปคำนวณมูลค่าปัจจุบันสุทธิของผลประโยชน์ทั้งหมดต่อไป

6. ประมวลผลและรายงานผลโดยการจำแนกผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการตามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสรุปอัตราผลตอบแทนทางสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์ความอ่อนไหว (sensitivity analysis) ในกรณีที่ปัจจัยต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์จะส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนทางสังคมอย่างไร

ทั้งนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นการจัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder meeting) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลแผนที่ผลลัพธ์ แบ่งกลุ่มย่อยในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่เกิน 10 คน ส่วนที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลตามตัวชี้วัดก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ โดยใช้แบบสอบถามมีเป้าหมายเพื่อหาขนาดการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด และทำการสุ่มตัวอย่างโดยการกำหนดสัดส่วน (quota sampling) ตามขนาดของประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ และในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าสัดส่วน ดังแสดงในตารางที่ 1

ข้อมูลที่ได้จากการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะนำมาสร้างแผนที่ผลลัพธ์ซึ่งแสดงความเชื่อมโยงระหว่าง

กิจกรรมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มในขั้นตอนถัดไปเพื่อให้ทราบถึงขนาดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงต้องมีการกำหนดตัวชี้วัด ซึ่งมีความสำคัญในการบอกทิศทางของการเปลี่ยนแปลง บางผลลัพธ์สามารถกำหนดมูลค่าทางการเงินได้จากตัวชี้วัดผลลัพธ์ได้เลย และมีผลลัพธ์บางตัวที่ต้องกำหนดมูลค่าทางการเงินผ่านตัวแทนทางการเงิน

ผลการศึกษา

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนจะแยกการนำเสนอตามพื้นที่ตำบลสุภาวะ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีกิจกรรม รวมถึงจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 1 ขนาดตัวอย่างจำแนกตามพื้นที่ศึกษา (หน่วย: คน)

พื้นที่	ทต. บ้านแอด	ทต. กลางหมื่น	อบต. ชุมพล	อบต. แวง	อบต. พรมนิมิต	อบต. เจดีย์ชัย
การประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	41	32	26	27	30	27
ประชาชนในพื้นที่	15	10	3	6	12	13
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	5	3	7	3	2	4
ผู้นำชุมชน	9	11	9	4	10	3
เจ้าหน้าที่ อปท. และหน่วยงานในพื้นที่	12	8	7	14	6	7
การเก็บข้อมูลตามตัวชี้วัด (รวม)	268	257	176	221	198	203
คนในชุมชน	175	140	76	98	75	82
ผู้นำ ประธานแหล่งเรียนรู้		22	30	25	35	27
ผู้สูงอายุ		41	24	43	36	30
ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วย และผู้พิการ	14	10				
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	31	34	26	20	22	26
วิทยากร	14	5	8	20	10	8
เจ้าหน้าที่ อปท.	24	15	15	15	20	15

เทศบาลตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด

จังหวัดขอนแก่น

เทศบาลตำบลบ้านแฮด ครอบคลุมพื้นที่ 8 หมู่บ้าน มีประชากร จำนวน 5,926 คน 1,366 ครัวเรือน ประชาชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าวนาปี และรับจ้างทั่วไป หลังจากฤดูการทำนาปี คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เสริม เช่น การรวมกลุ่มปลูกผัก กลุ่มการทำเกษตรผสมผสานในครัวเรือน กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่แปรรูป กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า เป็นต้น เทศบาลตำบลบ้านแฮดห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นเพียง 25 กิโลเมตร ทำให้คนในชุมชนได้รับอิทธิพลจากชุมชนเมือง

โครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมจัดการตำบล สุขภาวะสู่ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาให้เป็น “ตำบลแห่งชุมชนดี สิ่งแวดล้อมดี สุขภาวะดี” ทั้งนี้มีการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลตำบล

(TCNAP) และการวิจัยชุมชน (RECAP) จนสามารถค้นหาศักยภาพของชุมชน ก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งสิ้น 69 งาน/กิจกรรม และ 35 แหล่งเรียนรู้ เช่น กิจกรรมส่งเสริมอาชีพคนพิการ เกษตรปลอดภัย การดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น ได้มีการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ของโครงการให้สอดรับและกลมกลืนไปกับงานประจำของเทศบาล ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความเคยชินกับงานและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลให้กิจกรรมต่างๆ สำเร็จตามเป้าหมาย และเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในชุมชน สามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 2

การวิเคราะห์แผนที่ผลลัพธ์ทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนถัดไปเพื่อให้ทราบถึงขนาดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงต้องมีการกำหนดตัวชี้วัด และมูลค่าทางการเงินของแต่ละผลลัพธ์ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แผนที่ผลลัพธ์ของเทศบาลตำบลบ้านแฮด

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต (ต่อปี)	ผลลัพธ์
1. ประชาชนในพื้นที่	-โรงเรียนผู้สูงอายุ -ออกกำลังกาย การรำของกลุ่มแม่บ้าน -การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	1,942 คน	ชุมชนน่าอยู่ มีความสามัคคี และสงบเรียบร้อยมากขึ้น
	-การคัดแยกขยะ -การส่งเสริมวินัยในการจัดการขยะ โดยการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก	1,365 ครัวเรือน	ขยะลดลง สิ่งแวดล้อมดีขึ้น
	-การทำผลิตภัณฑ์แปรรูปขาย เช่น สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ของเหลือใช้ โคมสเตย์	486 คน	รายได้เพิ่มขึ้น
	-กิจกรรมรดน้ำต้นไม้	8 คน	สุขภาพกายดีขึ้น
2. เด็กและเยาวชน	-กิจกรรมการคัดแยกขยะ -การส่งเสริมวินัยในการจัดการขยะ โดยการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก -การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย -การอบรมต่อต้านปัญหายาเสพติด ร่วมกับเยาวชนในชุมชนใกล้เคียง	21 คน	มีจิตสำนึกมากขึ้น
3. ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วย และผู้พิการ	-การทำผลิตภัณฑ์แปรรูปขาย เช่น สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ของเหลือใช้ โคมสเตย์	48 คน	รายได้เพิ่มขึ้น
	-บริการรถกู้ชีพรับส่งผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการจากที่บ้านมารักษาตัวที่ศูนย์บริการสุขภาพ	48 คน	สุขภาพกายดีขึ้น
	-การสร้างเครือข่ายดูแลสุขภาพ	48 คน	สุขภาพจิตดีขึ้น

4. อาสาสมัคร สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน (อสม.)	-การจัดเก็บข้อมูลสุขภาพ และนำมาใช้ในการจัดการดูแลสุขภาพ -การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลสุขภาพ (มีความรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเองและผู้ป่วยในความดูแลของตนเองมากขึ้น)	100 คน	ความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือคน สุขภาพเพิ่มขึ้น
	-การลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้ป่วย	100 คน	มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนมากขึ้น
	-การออกกำลังกาย	50 คน	สุขภาพกายดีขึ้น
5. วิทยากร	-การเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่คนที่เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่	35 คน	รายได้เพิ่มขึ้น
6. เทศบาล	-สอดแทรกงานโครงการ สสส. ให้กลายเป็นงานประจำ -การจัดเก็บข้อมูลชุมชนเพื่อวิเคราะห์หาศักยภาพในชุมชน	1 เทศบาล	ประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 3 การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนโครงการตำบลสุขภาวะของเทศบาลตำบลบ้านแฮด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด (Indicators)	ตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxy)	Dead weight (%)	Attribution (%)	Drop-off (%)	มูลค่าผลลัพธ์เบื้องต้น (บาทต่อปี)
คนในชุมชน						
ชุมชนน่าอยู่ มีความสามัคคี และสงบเรียบร้อยมากขึ้น	จำนวนคนที่รู้สึกว่ามีสามัคคีและสงบเรียบร้อยมากขึ้น 1,942 คน	มูลค่าความพึงพอใจในชีวิตที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านบ่อยๆ มีค่าเท่ากับร้อยละ 51 ของรายได้ ^(๑) หรือเท่ากับ 53,852 บาทต่อคนต่อปี	58	34	0	14,970,834
ขยะลดลง สิ่งแวดล้อมดีขึ้น	ปริมาณขยะที่ลดลง 3,200 กิโลกรัม ต่อปี (2.34 กิโลกรัม x 1,365 คราวเรือน)	ค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะของเทศบาล 43.75 บาทต่อกิโลกรัม	31	28	0	27,048
รายได้เพิ่มขึ้น	คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 4,693,302 บาทต่อปี (9,657 บาท x 486 คน)	-	35	28	0	854,181
สุขภาพกายดีขึ้น	จำนวนคนเลิกบุหรี่ 8 คนต่อปี	ค่าใช้จ่ายในการสูบบุหรี่ลดลง 3,650 บาทต่อคนต่อปี	39	29		5,166
เด็กและเยาวชน						
มีจิตสาธารณะมากขึ้น	จำนวนชั่วโมงการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาเพิ่มขึ้น 2,184 ชั่วโมงต่อปี (104 ชั่วโมง x 21 คน)	ค่าเสียโอกาส คิดจากค่าจ้างรายชั่วโมงสำหรับนักเรียน นิสิต และนักศึกษา 40 บาท	34	30		17,297

ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วย และผู้พิการ						
รายได้เพิ่มขึ้น	ผู้ด้อยโอกาสมีรายได้เพิ่มขึ้น 451,200 บาทต่อปี (9,400 บาท x 48 คน)	-	28	22	0	71,470
สุขภาพกายดีขึ้น	ผู้ป่วยและผู้พิการสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จำนวน 48 คน	ผู้ดูแลสามารถไปทำงานหารายได้เพิ่มขึ้น 84,500 บาทต่อคนต่อปี (325 บาท x 260 วัน)	43	26	0	601,099
สุขภาพจิตดีขึ้น	ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยและผู้พิการรู้สึกมีชีวิตร่าเริงมากขึ้น จำนวน 48 คน	มูลค่าความพึงพอใจในชีวิตที่เกิดจากการรู้สึกมีชีวิตร่าเริงเพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 95 ของรายได้ ⁽⁸⁾ หรือเท่ากับ 100,312 บาทต่อคนต่อปี	43	29	0	802,494
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)						
ความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือคน ความสุขเพิ่มขึ้น	อสม. จำนวน 100 คนมีความภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือคนอื่นเพิ่มขึ้น	มูลค่าความพึงพอใจในชีวิตที่เกิดจากการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนเท่ากับร้อยละ 40 ของรายได้ ⁽⁸⁾ หรือเท่ากับ 42,237 บาทต่อคนต่อปี	43	36	0	886,973
มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนมากขึ้น	จำนวนชั่วโมงที่อสม. ไปเยี่ยมบ้านผู้ป่วยเพิ่มขึ้น 2400 ชั่วโมงต่อปี (24 ชั่วโมง x 100 คน)	ค่าเสียโอกาส คิดจากค่าจ้างขั้นต่ำจังหวัดขอนแก่น 46 บาทต่อชั่วโมง	21	30	0	26,165
สุขภาพกายดีขึ้น	จำนวนชั่วโมงที่อสม. ออกกำลังกายเพิ่มขึ้น 5,650 ชั่วโมงต่อปี (113 ชั่วโมง x 50 คน)	ค่าเสียโอกาส คิดจากค่าจ้างขั้นต่ำจังหวัดขอนแก่น 46 บาทต่อชั่วโมง	18	24	0	51,148.3
วิทยากร						
รายได้เพิ่มขึ้น	รายได้จากการเป็นวิทยากรเพิ่มขึ้น 857,220 บาทต่อปี (24,492 บาท x 35 แห่งเรียนรู้)	-	40	33	0	169,730
เทศบาล						
ประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น	ค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะของเทศบาลลดลง 140,000 บาทต่อปี	-	41	27		22,302

การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) พบว่า ตลอดระยะเวลาโครงการ 5 ปี (2558–2562) มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิของผลประโยชน์รวม 118.07 ล้านบาท มูลค่าปัจจุบันสุทธิของการลงทุนทั้งหมด 15.68 ล้านบาท ผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับ 7.53 หมายถึง การลงทุนของโครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมจัดการตำบลสุขภาวะสู่ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งของเทศบาลตำบลบ้านแอดนั้น คำนวณต่อการลงทุน เนื่องจากเงินลงทุน 1 บาท สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ถึง 7.53 บาท

เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ พบว่า คนในชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดหรือร้อยละ 89 รองลงมา คือ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วย ผู้พิการ ร้อยละ 5 ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับ อสม. ร้อยละ 3 และผลประโยชน์ที่เหลือเกิดขึ้นกับเยาวชน วิทยากร และเทศบาล การวิเคราะห์ความอ่อนไหวทำ 3 วิธี ได้แก่ การปรับอัตราคิดลดเป็นร้อยละ 1, 3, 5 และ 10 การเพิ่มค่า deadweight ของทุกผลลัพธ์ ร้อยละ 10 และการลด attribution ทุกผลลัพธ์ ร้อยละ 10 ผลการวิเคราะห์หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข พบว่า SROI มีค่าอยู่ระหว่าง 3.67–7.80 นั้น ซึ่งมีความมากกว่า 1 แสดงว่าการดำเนินงานของโครงการยังคงให้ผลตอบแทนมากกว่าเงินที่ลงทุนไป

เทศบาลตำบลกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

เทศบาลตำบลกลางหมื่น ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ 24 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 12 หมู่บ้าน มีประชากร 4,345 คน 1,024 ครัวเรือน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและที่ดอนเหมาะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวชุมชนกลางหมื่นที่สืบทอดกันมา นอกจากนั้นคนในชุมชนยังมีอาชีพรับจ้างทั่วไปทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

ในช่วงแรกที่ยังไม่มีการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลชุมชน (TCNAP) ชุมชนคิดว่าตนเองมีจุดเด่นในด้านเศรษฐกิจชุมชน เนื่องจากมีกลุ่มอาชีพในชุมชนเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อทำการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลชุมชน (TCNAP) และการวิจัยชุมชน (RECAP) แล้วจึงได้ พบว่า จุดเด่นของชุมชน คือ การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาในระยะต่อมาจึงใช้จุดเด่นเรื่องนี้พัฒนาชุมชนและสร้างโครงการที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมเช่น “ป้อมยามอุ่นใจชุมชน” เพื่อรับแจ้งเหตุสาธารณภัย

เหตุฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง เฝ้าระวังและสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้กับประชาชน เกิดจิตอาสาในชุมชนนำโดยกลุ่ม อปพร. กลุ่มเด็กและเยาวชน (กลุ่มจิตอาสาพาสู) เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและอาชญากรรม เนื่องจากเป็นเส้นทางที่คนในชุมชนใช้สัญจรเป็นประจำ มีจุดเปลี่ยวและมีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุอยู่หลายจุด รวมถึงการควบคุมการดื่มแอลกอฮอล์เพื่อลดอุบัติเหตุ เช่น กิจกรรมจัดหยุดเมาให้คนที่เมาได้รับการวัดที่ป้อมยามและนอนจนกว่าจะหายเมา จึงจะปล่อยให้เดินทางต่อไป โครงการขับเคลื่อนปลอดภัย “เกิน 60 มีสิทธิรับเบี้ย” โครงการลดการสูบบุหรี่ การบริหารจัดการขยะ เป็นต้น

การวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการ (2560–2564) พบว่า ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งสิ้น 43.01 ล้านบาท ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 15.87 ล้านบาท และผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับ 2.71 หมายถึง โครงการสร้างพลังชุมชนท้องถิ่นขับเคลื่อนตำบลน่าอยู่ มุ่งสู่ความความยั่งยืนของเทศบาลตำบลกลางหมื่น คำนวณต่อการลงทุน เนื่องจากเงินลงทุน 1 บาท สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ถึง 2.71 บาท

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการกระจายไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคนในชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดถึง ร้อยละ 81 รองลงมา คือ ที่ผู้สูงอายุ ร้อยละ 5 ส่วนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับ อสม. กลุ่มผู้นำ และเจ้าหน้าที่เทศบาลเท่ากับ ร้อยละ 4 การวิเคราะห์ความอ่อนไหวทำโดยการปรับอัตราคิดลดเป็น ร้อยละ 1, 3, 5 และ 10 การเพิ่มค่า deadweight ของทุกผลลัพธ์ ร้อยละ 10 และการลด attribution ที่โครงการ มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกผลลัพธ์ ร้อยละ 10 ผลการวิเคราะห์หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข พบว่า SROI มีค่าอยู่ระหว่าง 1.57–2.78 นั้น ซึ่งมีความมากกว่า 1 แสดงว่าการดำเนินงานของโครงการยังคงให้ผลตอบแทนมากกว่าเงินที่ลงทุนไป

องค์การบริหารส่วนตำบลชุมพล อำเภอองครักษ์

จังหวัดนครนายก

องค์การบริหารส่วนตำบลชุมพล อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอองครักษ์ ประมาณ 23 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 8 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 5,422 คน 1,274 ครัวเรือน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ร้อยละ 86.13 ชาวไทยพุทธและไทยมอญ ร้อยละ 13.51

องค์การบริหารส่วนตำบลชุมพลใช้ข้อมูลชุมชน (TCNAP) เป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงดึงศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างจุดเด่นในการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น จุดเด่นเรื่อง 3 เชื้อชาติ 2 วัฒนธรรม มีการเล่นลิเกฮูลู่เป็นการละเล่นพื้นบ้านดั้งเดิมของชุมชน ที่รวมคนทุกเพศทุกวัยมาทำกิจกรรมร่วมกัน ถือเป็นกิจกรรมการออกกำลังกายและสร้างการมีส่วนร่วม ตลอดจนพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และสามารถได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศจากเข้าร่วมแสดงลิเกฮูลู่ สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนและเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือและความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน

โครงการรากฐานชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลชุมพล (2558-2562) สร้างผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งสิ้น 39.92 ล้านบาท ใช้เงินลงทุนทั้งหมด 14.30 ล้านบาท ซึ่งจากการคำนวณก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเท่ากับ 2.79 หมายถึง การลงทุนของโครงการมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนเนื่องจากเงินลงทุน 1 บาท สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ถึง 2.79 บาท

คนในชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดถึง ร้อยละ 92 รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ อบต. ร้อยละ 4 และผลประโยชน์ที่เหลือเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ แกนนำชุมชน วิทยากร และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) การวิเคราะห์ความอ่อนไหวโดยการปรับอัตราคิดลดเป็น ร้อยละ 1, 3, 5 และ 10 การเพิ่มค่า deadweight ของทุกผลลัพธ์ ร้อยละ 10 และการลด attribution ทุกผลลัพธ์ ร้อยละ 10 ผลจากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข SROI มีค่าอยู่ระหว่าง 1.57-2.86 ซึ่งมากกว่า 1 แสดงว่าการดำเนินงานของโครงการยังคงให้ผลตอบแทนมากกว่าเงินที่ลงทุนไป

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง ครอบคลุมพื้นที่ 7 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 6,727 คน 1,501 ครัวเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีภูเขาสูง และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สามารถใช้ในการหล่อเลี้ยงชุมชนได้ตลอดทั้งปี ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 95 และศาสนาพุทธ ร้อยละ 5 ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม กรีดยาง เลี้ยงปลาสัตว์ ประมง รับจ้าง และ

งานก่อสร้าง เป็นต้น

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงมีความชัดเจนในเรื่องของการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ โดยใช้จุดเด่นของศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ตำบลเวียงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จผ่านการเรียนรู้รากเหง้าความเป็นเวียง มีทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติที่ก่อให้เกิดความหลากหลายทางภาษา หัตถกรรม และพิธีกรรม ที่ปลูกฝังอารยธรรมที่ดั้งเดิมมาตั้งแต่อดีตมาใช้สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และเผยแพร่วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์สืบสานให้รุ่นลูกหลาน เช่น ศูนย์การเรียนรู้การสอนอ่านอัลกุรอาน หลักสูตร กิรออาตี บ้านกรือซอ เป็นต้น

โครงการเครือข่ายพลังชุมชนร่วมสร้างท้องถิ่นน่าอยู่สู่ตำบลสุขภาวะชายแดนใต้ตำบลเวียง ตลอดระยะเวลา 5 ปี (2558-2562) ก่อให้เกิดผลประโยชน์รวม 25.81 ล้านบาท ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 15.03 ล้านบาท ผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับ 1.72 ซึ่งหมายถึง การลงทุนโครงการเครือข่ายพลังชุมชนร่วมสร้างท้องถิ่นน่าอยู่สู่ตำบลสุขภาวะชายแดนใต้ตำบลเวียงนั้นคุ้มค่าต่อการลงทุน เนื่องจากเงินลงทุน 1 บาท สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ถึง 1.72 บาท

เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ พบว่าคนในชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดถึง ร้อยละ 82 รองลงมา คือ วิทยากร เจ้าหน้าที่ อบต. และผู้นำชุมชน การวิเคราะห์ความอ่อนไหวโดยการปรับอัตราคิดลด ร้อยละ 1, 3, 5 และ 10 การเพิ่มค่า deadweight 10% และการลด attribution 10% พบว่าหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข SROI มีค่าอยู่ระหว่าง 0.83-1.76 แสดงว่าหากมีการปรับเปลี่ยนอัตราคิดลดหรือปรับเพิ่ม deadweight อีก 10% หรือปรับลด attribution อีก 10% การดำเนินงานของโครงการยังคงให้ผลตอบแทนมากกว่าเงินที่ลงทุนไป แต่หากมีการปรับเพิ่ม deadweight อีก 10% และปรับลด attribution 10% พร้อมกัน การดำเนินงานของโครงการจะให้ผลตอบแทนน้อยกว่าเงินที่ลงทุนไป ดังนั้นควรมีการทบทวนว่าผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ นั้น เป็นไปตามเป้าหมายของ

โครงการที่ได้กำหนดไว้แต่ตอนเริ่มต้นวางแผนทำโครงการไว้หรือไม่

องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมนิมิต อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมนิมิต ครอบคลุมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 4,991 คน มี 1,636 ครัวเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่ของแต่ละหมู่บ้านมีขนาดเล็กมีแหล่งน้ำคลองชลประทานไหลผ่านเหมาะกับการทำเกษตรตำบลพรหมนิมิต เป็นสังคมเมือง ทำให้คนในชุมชนมีภาวะเร่งรีบ เกิดความเครียดขาดการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพ การบริหารจัดการตำบล “ใช้หลักการมีส่วนร่วม” ประกอบการทำงานร่วมกันขององค์กรในพื้นที่ องค์กรท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมนิมิต องค์กรท้องถิ่น ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรภาคประชาชน ได้แก่ แกนนำกลุ่มแหล่งเรียนรู้ หน่วยงานภาครัฐภายในตำบล เช่น โรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล รวมถึงองค์กรเอกชนต่างๆ เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวเข้าสู่ความเป็นตำบลสุขภาพอย่างสมบูรณ์

โครงการร่วมแรง ร่วมใจ ชุมชนท้องถิ่นเครือข่ายสู่ตำบลสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมนิมิต เน้นกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมด้านเศรษฐกิจมีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆ ทั้งด้านการเกษตรและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น กลุ่มมะขามเทศ กลุ่มหอมหัวใหญ่ กลุ่มน้ำพริก ปลาต้ม กลุ่มดอกไม้จันทร์ กลุ่มกระเป๋าคิวรี่ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง โฮมสเตย์ ทำให้ประชาชนมีอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน มีกลุ่มจิตอาสาช่วยเหลือดูแลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และที่สำคัญประชาชนยังได้รับการดูแลสุขภาพทำให้มีสุขภาพดีขึ้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมสามวัยใส่ใจสุขภาพ กิจกรรม “เลิกสูบกี้เจอสุข” บุคคลต้นแบบเลิกเหล้า โรงเรียนผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลพรหมนิมิต กิจกรรมกลุ่ม อสม. เยี่ยมเพื่อน รวมถึงการจัดการขยะของชุมชน

ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการ (2558-2562) ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งสิ้น 22.41 ล้านบาท ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 14.23 ล้านบาท ผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับ 1.57 ซึ่งหมายถึง การลงทุนของโครงการร่วมแรง ร่วมใจ ชุมชนท้องถิ่นเครือข่าย สู่ตำบลสุขภาพ ตำบลพรหมนิมิตคุ้มค่าต่อ

การลงทุน เนื่องจากเงินลงทุน 1 บาท สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ถึง 1.57 บาท

คนในชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดถึงร้อยละ 85 รองลงมา คือ ผู้นำชุมชนและประธานแหล่งเรียนรู้ ร้อยละ 6 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร้อยละ 4 เจ้าหน้าที่ อบต. ร้อยละ 3 ผลประโยชน์ที่เหลือเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและวิทยากร การวิเคราะห์ความอ่อนไหว หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของอัตราคิดลดร้อยละ 1, 3, 5 และ 10 เพิ่มค่า deadweight และลด attribution ทำให้ SROI มีค่าอยู่ระหว่าง 0.87-1.62 แสดงว่าหากมีการปรับเปลี่ยนอัตราคิดลด หรือปรับเพิ่ม deadweight หรือปรับลด attribution การดำเนินงานของโครงการยังคงให้ผลตอบแทนมากกว่าเงินที่ลงทุนไป แต่หากมีการปรับเพิ่ม deadweight 10% และปรับลด attribution 10% การดำเนินงานของโครงการจะให้ผลตอบแทนน้อยกว่าเงินที่ลงทุนไป ดังนั้นควรมีการทบทวนผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดว่าเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ รวมถึงทบทวนจำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์ชัย อำเภอปัว จังหวัดน่าน

องค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์ชัย ครอบคลุมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน มีประชากร 6,918 คน 1,784 ครัวเรือน ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 60 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำและแม่น้ำนาน บางส่วนเป็นภูเขาสูงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบล้านนา จุดเด่นของตำบลเจดีย์ชัย คือ วิถีชีวิตและความเชื่อทางศาสนาของชาวไทลื้อ เช่น ประเพณีไหว้พระธาตุดินไหว และประเพณีแข่งเรือ คนในชุมชนได้เปรียบเทียบการพัฒนาชุมชนเหมือนการแข่งขันที่ทุกคนลงเรือลำเดียวกันแล้วต้องมีความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ เพื่อพายเรือให้ถึงจุดหมายเดียวกัน ภายใต้แนวคิด “ปะกันฮ่วมคิด พัฒนาตำบลเฮา” อีกทั้งช่วงที่ดำเนินงานตำบลสุขภาพะมีโรคระบาดจากการรับประทานหมูดิบ คือ โรคหูดิบ ทำให้ชุมชนสร้างนวัตกรรม “อาหารปลอดภัย” รับประทานอาหารปรุงสุกเพื่อลดโรคระบาด จนได้รับรางวัลโครงการอาหารปลอดภัย ถือเป็นความภาคภูมิใจและความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน และเป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างแท้จริง

โครงการท้องถิ่นบริหารจัดการด้วยภาคีเครือข่าย
 ผู้จัดการเครือข่ายสุขภาพ ตำบลเจดีย์ชัย สามารถสร้าง
 ประโยชน์ต่อสังคมตลอดระยะเวลา 5 ปี (2559-2563)
 มูลค่าเท่ากับ 46 ล้านบาท ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 15.58 ล้านบาท
 และมีผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับ 2.95 หมายถึง การลงทุน
 ของโครงการ 1 บาทต่อการลงทุน เนื่องจากเงินลงทุน 1 บาท
 สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมได้ถึง 2.95 บาท

เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ พบว่า
 คนในชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดถึง ร้อยละ
 85 รองลงมา คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
 (อสม.) และเจ้าหน้าที่ อบต. ร้อยละ 4 การวิเคราะห์ความ
 อ่อนไหวโดยการปรับอัตราคิดลด ร้อยละ 1, 3, 5 และ 10
 การเพิ่มค่า Deadweight 10% และการลด Attribution
 10% หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข พบว่า SROI มีค่า
 อยู่ระหว่าง 1.16-2.99 ซึ่งมีค่ามากกว่า 1 แสดงว่าการดำเนินงาน
 ของโครงการยังคงให้ผลตอบแทนมากกว่าเงินที่ลงทุนไป

วิจารณ์

โครงการตำบลสุขภาพมีเป้าหมายในการเสริมสร้าง
 กระบวนการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยองค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนิน
 กิจกรรมมีการแปลงบทเรียนต่างๆ ในชุมชนให้เกิดเป็น
 หลักสูตรการเรียนรู้และให้ความรู้แก่ชุมชนเครือข่าย ผลลัพธ์
 ของโครงการส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติ
 ต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม การ
 ประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเป็นเครื่องมือ
 ที่จะสามารถตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยนำเข้า
 ไปจนถึงผลกระทบ ทำให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
 เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการที่ได้กำหนดไว้หรือไม่
 และยังมีประโยชน์ในการพิจารณาความคุ้มค่าของโครงการ
 โดยการแปลงผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นให้อยู่ในรูปของเงิน
 พิจารณาควบคู่กับเงินลงทุน

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนใน
 ตำบลสุขภาพทั้ง 6 พื้นที่ มีค่า SROI มากกว่า 1 แสดงให้เห็นว่า
 การลงทุนในตำบลสุขภาพเป็นโครงการที่มีความคุ้มค่าใน
 การลงทุน เนื่องจากเงิน 1 บาทที่ลงทุนไปนั้น ให้ผลตอบแทน
 ต่อสังคมมากกว่า 1 บาท ซึ่งค่า SROI จะมีความแตกต่าง
 กันไปในแต่ละพื้นที่ โดยภาพรวมผลประโยชน์ส่วนใหญ่

เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลง
 ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

ข้อสังเกตที่ได้จากการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม

1. *ควรระมัดระวังการเปรียบเทียบค่า SROI ของแต่ละพื้นที่*

แม้ว่าโครงการอาจมีกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่ม
 เดียวกัน และมีผลลัพธ์เดียวกัน แต่กิจกรรมที่ก่อให้เกิด
 ผลลัพธ์ดังกล่าวมีความแตกต่างกันทั้งในด้านระยะเวลาการ
 ดำเนินกิจกรรม และรูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง
 ในกิจกรรม หรือแม้แต่จำนวนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น
 จึงไม่ควรที่จะเปรียบเทียบผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้
 ส่วนเสียกลุ่มเดียวกันแม้ว่าจะมีผลลัพธ์เดียวกัน ลักษณะ
 ของโครงการพัฒนาที่มีกลุ่มเป้าหมายต่างกัน ทำให้กิจกรรม
 ออกมาต่างกัน หากว่ามี 2 โครงการที่เหมือนกันและกลุ่ม
 เป้าหมายเดียวกัน จะทำให้สามารถเปรียบเทียบกันได้ แต่ใน
 การศึกษาครั้งนี้มีลักษณะของโครงการที่มีความหลากหลาย
 กลุ่มเป้าหมายแตกต่างกัน ด้วยลักษณะของมิติทางสังคมที่
 แตกต่างกันควรต้องระมัดระวังในการเปรียบเทียบ เนื่องจาก
 แต่ละโครงการแต่ละพื้นที่มีมิติทางสังคมที่แตกต่างกันอยู่

2. *ยังมีผลประโยชน์ทางสังคมที่เกิดกับการดำเนินงาน
 เพื่อพัฒนาเครือข่าย (ลูกข่าย) ที่ยังไม่ได้รวมไว้ในการศึกษา
 ครั้งนี้*

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมในครั้งนี้พิจารณา
 เฉพาะผลประโยชน์ที่เกิดกับศูนย์จัดการเครือข่ายตำบล
 สุขภาวะ (ศจค. หรือแม่ข่าย) เท่านั้น ยังไม่ได้รวมผลประโยชน์
 ทางสังคมที่เกิดกับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเครือข่าย
 (ลูกข่าย) ทั้ง 20 แห่ง เนื่องจากงบประมาณที่กระจาย
 ไปยังลูกข่าย ใช้ในการจัดทำข้อมูลวิจัยชุมชน (RECAP)
 และข้อมูลพื้นฐานของตำบล (TCNAP) แม้ว่าจะเริ่มมีการ
 ขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่ ระหว่าง ศจค.
 และเครือข่าย แต่ผลที่เกิดขึ้นกับลูกข่ายอาจยังไม่ชัดเจน
 ในระยะแรก เนื่องจากกิจกรรมส่วนใหญ่ยังเป็นกิจกรรม
 อบรมให้ความรู้และการรณรงค์ ถึงแม้ว่าการศึกษาคำครั้งนี้จะยัง
 ไม่รวมผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับลูกข่าย แต่ก็ปฏิเสธ
 ไม่ได้ว่าเงินลงทุนของโครงการนั้น ก่อให้เกิดผลประโยชน์
 ทางสังคมในพื้นที่ของลูกข่ายด้วยเช่นกัน และหากเป็นเช่นนั้น
 SROI ของแต่ละพื้นที่จะมีค่าเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมที่ได้รายงานไว้

3. การศึกษาครั้งนี้กำหนดระยะเวลาการประเมิน 5 ปี อาจมีผลประโยชน์บางอย่างที่ส่งผลในระยะยาวและยังไม่มีอยู่ในขอบเขตการพิจารณาในครั้งนี้

การศึกษานี้มีขอบเขตของระยะเวลาในการคำนวณ 5 ปี (ระยะเวลาดำเนินโครงการ 3 ปี และหลังจากจบโครงการ 2 ปี) ไม่มีผลกระทบในระยะยาว เช่น การเลิกสูบบุหรี่ ส่งผลให้สุขภาพของผู้ที่เลิกสูบบุหรี่ดีขึ้นในระยะยาว ผลดังกล่าวไม่ได้รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้ หรือแม้แต่กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มทุนทางสังคม 6 ระดับ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาในอนาคต ก็ยังไม่ได้พิจารณาผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาครั้งนี้

4. โครงการที่มี SROI น้อยกว่าไม่ได้หมายความว่า เป็นโครงการที่ด้อยกว่า

เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความรู้สึกพึงพอใจในด้านต่างๆ อยู่ในระดับสูงอยู่แล้ว ดังนั้น การจัดโครงการขึ้นมา อาจทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับผลของการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก (deadweight สูง) เช่น ในกรณีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจิตอาสาช่วยเหลือด้านสุขภาพของคนในชุมชน การเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ อาจทำให้มีชั่วโมงการทำงานที่มากขึ้น แต่ความรู้สึกพึงพอใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นนั้นเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากได้ทำหน้าที่นี้มาตั้งแต่ก่อนเริ่มมีโครงการ นอกจากนี้อาจมีปัจจัยอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถกำหนดจำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เอง หรือไม่สามารถขยายจำนวนผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ เช่น จำนวนผู้ป่วยจิตเวช จำนวนคนที่เลิกสูบบุหรี่ เลิกดื่มสุรา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม มีดังต่อไปนี้

1. โครงการพัฒนาสุขภาพจะเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนกลุ่มต่างๆ พบว่า เป็นโครงการที่มีความคุ้มค่าในการลงทุน เนื่องจากเงิน 1 บาท ที่ลงทุนให้ผลตอบแทนต่อสังคมมากกว่า 1 บาท (ทั้ง 6 พื้นที่มี SROI มากกว่า 1) ดังนั้น ควรมี

การสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขทางใจ เช่น กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ได้รับความรู้ได้ออกกำลังกาย ได้รับการตรวจสุขภาพ ได้พูดคุยกับเพื่อน ในส่วนของการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอก รวมถึงการทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน มีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น เป็นต้น

2. SROI เป็นเพียงเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ประเมินผลของโครงการ ซึ่ง SROI จะตอบได้เพียงบางคำถามเท่านั้น ประโยชน์ของ SROI นอกเหนือจากตัวเลข คือ การนำผลการวิเคราะห์ไปทบทวนการดำเนินงานว่าผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ นั้น เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ตอนเริ่มต้นวางแผนทำโครงการหรือไม่ ถ้าได้ผลต่ำกว่าที่คาดไว้จะได้หาทางปรับปรุงได้ตรงจุด

3. การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการพัฒนาสุขภาพจะเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ สามารถนำมาใช้ในการติดตามโครงการที่ได้รับประมาณสนับสนุนลงไปในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานในอนาคต และหากมีการวางแผนที่จะนำเสนอผลของโครงการผ่าน SROI จำเป็นต้องมีการพิจารณาตัวชี้วัดที่เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม และปรับการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของตำบล (TCNAP) ให้ครอบคลุมตัวชี้วัดต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้มีข้อมูลเพื่อสะท้อนมูลค่าของประโยชน์ที่เกิดจากการลงทุนได้

4. ระบบข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา เริ่มตั้งแต่การวางแผนจนถึงการติดตามประเมินผล จากการศึกษาพบว่าผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอาจไม่ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น การเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ อาจไม่ได้ส่งผลให้ผู้เลิกเหล้าเลิกบุหรี่มีสุขภาพดีขึ้นภายในระยะเวลาที่ทำการศึกษา 5 ปี อย่างไรก็ตาม ควรมีการเก็บข้อมูลด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ผลกระทบของโครงการในระยะยาวด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักสนับสนุนสุขภาพชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้โอกาสในการศึกษาครั้งนี้และให้การสนับสนุนทุน

การวิจัยตลอดโครงการ และขอขอบคุณผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการพัฒนาสุขภาพเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

1. ขนิษฐา นันทบุตร, พิรพงษ์ บุญสวัสดิ์กุลชัย, นิศาชล บุญผา, อรุณณี ใจเที่ยง. การวิจัยชุมชนด้วยวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบ เร่งด่วน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ; 2561.
2. ขนิษฐา นันทบุตร, พิรพงษ์ บุญสวัสดิ์กุลชัย, ณัฐกานต์ เล็กเจริญ, เกศริน อินทองกลาง, ดลมา วงษาจันทร์, ณัฐศาสตร์ บุญมาก, และคณะ. การพัฒนาระบบข้อมูลตำบลโดยการสำรวจ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ; 2561.
3. สฤณี อาชวานันทกุล, ภัทธาพร แยมละออ. คู่มือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย; 2560.
4. ศูนย์วิจัยธุรกิจและเศรษฐกิจอีสาน. โครงการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาแก้มลิงหนองเล็งเปือย ระยะที่ 2: รายงานฉบับสมบูรณ์. ขอนแก่น: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2561.
5. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. โครงการการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (social return on investment project). กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย; 2555.
6. มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, ปิยะลักษณ์ พุทธรังค์, ณัฐพล อนันต์ธนสาร, ศุภศิษฏ์ สุวรรณสิน. ประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลของนโยบายกระจายอำนาจองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่: มูลนิธิสถาบันศึกษาานโยบายสาธารณะ, 2561.
7. อริยา เผ่าเครื่อง, วรัญญา ไชยทารินทร์, เรืองรอง สุวรรณการ, ปิยะพงษ์ แสงแก้ว. ถอดบทเรียนขยะ: สู่การเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์เพื่อประเมิน SROI. เพาะ: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา; 2559.
8. Chandoevit W, Thampanishvong K. Valuing social relationships and improved health condition among the Thai population. Journal of Happiness Studies 2016;17(5):2167-89.